

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ – ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Докторске академске студије

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1.1. ДАТУМ И ОРГАН КОЈИ ЈЕ ИМЕНОВАО КОМИСИЈУ

Одлуком бр. 1154/1 од 4. маја 2023, донетом на седници одржаној дана 26. априла 2023. године, Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду образовало је Комисију за оцену докторске дисертације докторанда **Валентине Рапајић** под насловом „**Варијабилност српскоенглеских међујезичких монофтонга**”, урађену под менторским руковођењем др **Биљане Чубровић**.

1.2. САСТАВ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. ПРЕДСЕДНИК КОМИСИЈЕ

Име и презиме: Ана Батас

Звање: доцент

Ужа научна област: српски језик, предмет: Савремени српски језик

Датум избора у звање: 25. 5. 2021.

Установа на којој је запослен: Филолошки факултет, Универзитет у Београду

2. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: Татјана Пауновић

Звање: редовни професор

Ужа научна област: англистичка лингвистика, предмети: Фонетика и Енглески језик

Датум избора у звање: 31. 12. 2013.

Установа на којој је запослен: Филозофски факултет, Универзитет у Нишу

3. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: Андреј Бјелаковић

Звање: доцент

Ужа научна област: англистика; предмет: Енглески језик

Датум избора у звање: 19. 3. 2019.

Установа на којој је запослен: Филолошки факултет, Универзитет у Београду

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име (име једног родитеља) презиме:	Валентина (Стеван) Рапајић
Датум и место рођења:	13. 7. 1965.
Наслов магистарског рада:	<i>Морфосинтаксичка анализа сложених именица и именичких фраза у медицинском регистру савременог енглеског језика</i>
Датум одбране магистарског рада:	4. 11. 1994.
Установа где је одбрањен мастер рад:	Филолошки факултет, Универзитет у Београду
Научна област из које је стечено академско звање магистра:	магистар филолошких наука

III СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА који су објављени или прихваћени за објављивање у оквиру рада на докторској дисертацији

Valentina Rapajić, „Lexical Stress Patterns in High-Frequency Words of Spoken English”, *Philologia*, 18/1, 2021: 1–14.

IV НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Варијабилност српскоенглеских међујезичких монофтонга

V ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Под српско(-)енглеским међујезичким монофтонзима у раду се посматрају реализације енглеских монофтонга код говорника којима је српски језик матерњи. Позивајући се на претходна истраживања (Flege and Boh 2021), вокале матерњег, у овом случају српског, и вокала страног језика, у овом случају енглеског, В. Рапајић третира као категорије које се реализују у заједничком фонетском простору. Из тог разлога у дисертацији се почев од наслова па надаље употребљава терминолошка синтагма *српскоенглески* (међујезички монофтонзи).

У раду се проучава варијабилност монофтонга (осим хронема) енглеског језика код говорника којима је српски језик матерњи. Као што је то и уобичајено, варијабилност вокала посматра се преко вредности првог и другог форманта и њихове расутости у односу на просечне вредности. Одступања вредности фреквенција од централних тенденција изражена су просеком, стандардном девијацијом и коефицијеном варијансе, који показује расутост скупа података у односу на просечне вредности.

Вокали оба језика испитују се уједначеном методологијом:

- а) исти фонетски контекст (безвучни веларни експлозив – вокал – звучни дентални (алвеоларни) експлозив) обезбеђен је и за примере из српског и за примере из енглеског;
- б) речи-узорци имају једнак број слогова у оба језика – двосложне речи, одн. тросложне у зависности од експеримента;
- в) уједначени су и контексти у којима се налазе испитивани примери (оквирне реченице, одн. дужи искази)
- г) резултати се приказују уједначено: засебно за оба пола, засебно за свако истраживање, сумарно према вокалима итд.

VI ОСНОВНЕ ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА ДИСЕРТАЦИЈЕ

Основне хипотезе истраживања:

- а) варијабилност вокала у страном и матерњем језику: варијабилност у продукцији вокала виша је у енглеском као страном језику него у српском као матерњем језику код испитиваних говорника;
- б) варијабилност српско(-)енглеских међујезичких вокала код испитаника оба пола: варијабилност енглеских вокала код различитог пола није иста;
- в) однос варијабилности првог и другог форманта српско(-)енглеских међујезичких вокала: варијабилност прва два форманта енглеских вокала није иста;
- г) варијабилност српско(-)енглеских међујезичких вокала и њихова диференцираност у односу на српске дијафоне: варијабилност енглеских вокала налази се у односу корелације са просечном разликом између енглеских вокала и њихових српских дијафона;
- д) варијабилност српско(-)енглеских међујезичких вокала и начин њихове елицитације: начин елицитације утиче на варијабилност вокала.

VII КРАТАК ОПИС САДРЖАЈА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација Валентине Рапајић износи 171 страну без прилога. После краћег *Увода* (стр. 1–2), у којем се представљају предмет, циљ истраживања и истраживачке хипотезе, следи преглед *Основних појмова у истраживању* (стр. 2–13): варијабилност, међујезик, вокали енглеског језика, вокали српског језика (класификација, утицај квантитета на квалитет српских вокала, дијалекатске специфичности), потом британски и амерички варијетети енглеског језика. Након овог поглавља следи краће поглавље *Теоријски оквир истраживања* (SLM, SLMr) (стр. 13–17). На њега се надовезује поглавље *Преглед досадашњих истраживања* (стр. 17–32), а у оквиру њега тачке у којима се засебно разматрају главне црте вокала српског језика, вокала енглеског језика код говорника којима је српски језик матерњи, варијабилност вокала код изворних говорника и варијабилност вокала код страних и изворних говорника енглеског језика. У поглављу *Методологија истраживања* (стр. 32–40) излаже се избор референтних вредности за различите варијетете енглеског језика (британски и амерички), приступ вокалском систему српског језика, сам материјал, испитаници, технички аспекти прикупљања и обраде података, питања која се тичу нормализације форманата, те статистичка обрада добијених података.

У шестом поглављу *Експерименти* (стр. 40–67) износе се редом резултати следећих испитивања:

1. Експерименти 1 и 5
2. Експерименти 2 и 6
3. Експерименти 3 и 7
4. Експерименти 4 и 8

(1) У Експерименту 1 испитују су вокали енглеског језика. Монофтонзи енглеског језика налазили су се у речима-узорцима са уједначеним фонетским контекстом – К-ВОКАЛ-Д, а речи-узорци у оквирним реченицима „Say _____ again”. Сваки испитаник читао је све испитиване случајеве три пута. Уз испитиване речи на слајдовима налазиле су речи које се са њима римују. Овакав методолошки поступак ауторка оправдава различитом фреквенцијом испитиваних речи

– неке од њих су високофреквентне, а друге нискофреквентне, као и специфичношћу енглеског правописа.

У Експерименту 5 испитују се вокали српског језика у истом фонетском контексту – К-ВОКАЛ-Д. Испитиване речи-узорци налазиле су се у оквирним реченицама „Форма _____ овде је пример”. Као што је био случај са примерима из енглеског језика, и уз примере из српског језика налазиле су се речи које се са њима римују.

Потом се представљају у табелама резултати просечних вредности првог и другог форманта у херцима, као и коефицијент варијансе (у процентима). За табелама следе два вокалска дијаграма – на једном су представљени сви појединачни резултати, а на другом просечне вредностима и елипсама представљене стандардне девијације. Оријентације елипси показују тенденције у дисперзији појединачних вредности форманта.

После краће дискусије о резултатима истраживања, излажу се графикони који приказују варијабилност првог и другог форманта првог и петог експеримента.

(2) Циљ 2. и 6. експеримента јесте да пружи неку врсту међукорака, који повезује 1. и 5. експеримент са 3. и 7.

У другом експерименту користе се речи из првог експеримента као творбене основе на које се додаје суфикс *-ing* да се добију презимена (или називи предузећа) (на пример: *kid-* + *-ing* > *Kidding*). Уз новодобијене творенице на слајдовима се и у другом експерименту налазиле су високофреквентне речи са којим се испитиване речи римују.

У шестом експерименту примењен је испити поступак на речи из српског језика (на пример: *код-* + *-ић* > *Кодић*).

Након описаних методолошких поступака, као и у претходном случају, дати су табеларни прегледи просечних вредности првог и другог форманта, стандардних девијација и коефицијената варијанте, потом вокалски дијаграми и на крају графикони на којима се приказује варијабилност првог и другог форманта.

(3) Експерименти 3 и 7

У 3. експерименту употребљене су речи-узорци из 2. експеримента и уклопљене у дуже реченице, као у примеру: „According to Business Daily, Kedding is recovering after a crisis.” Као и претходним истраживањима, испитаници су и у 3. експерименту читали реченице три пута.

У 7. експерименту такође су употребљене речи из 4. експеримента и уклопљене су у дуже реченице, као у примеру: „Предузеће Кодић има строгу пословну етику.”

Након описаних методолошких поступака, као и у претходним случајевима, дати су табеларни прегледи просечних вредности првог и другог форманта, стандардних девијација и коефицијената варијанте, потом вокалски дијаграми и на крају графикони на којима се приказује варијабилност првог и другог форманта.

(4) Експерименти 4 и 8

У 4. експерименту испитаници су изговарали реч-узорак (из 2. експеримента) као презиме особе. Задатак је захтевао да пре „презимена” изговоре име особе по избору са условом да се завршава на вокал, а након „презимена” број година (насумичан број изузев 1, 2, 3, 20, 30, 40). Циљ оваквог задатка јесте да се повећа когнитивно оптерећење испитаника.

У 8. експерименту испитаници су исти поступак из 4. експеримента спроводили за на материјалу српског језика.

Након описаних методолошких поступака, као и у претходним случајевима, дати су табеларни прегледи просечних вредности првог и другог форманта, стандардних девијација и коефицијената варијанте, потом вокалски дијаграми и на крају графикони на којима се приказује варијабилност првог и другог форманта.

У седмом поглављу *Резултати истраживања и дискусија* (стр. 67–143) изложени су резултати за сваки вокал засебно, а потом разврстани према полу испитаника. Након што изложи резултате својих истраживања, В. Рапајић наводи и резултате претходних истраживања, а потом их међусобно пореди.

У осмом поглављу *Опита дискусија* (стр. 144–161) најпре се излажу опште карактеристике варијабилности енглеских, а у вези са тим и српских вокала код испитаника оба пола. Након тога, сумира се утицај положаја свих испитиваних вокала у акустичком простору, а потом се разматра однос варијабилности енглеских вокала и њихове диференцираности у односу на

српске дијафоне (дијалекатских условљене фоне). На крају се приказују обрасци варијабилности енглеских и српских вокала.

У деветом поглављу *Провера истраживачих хипотеза* (стр. 161–164), како и сам наслов каже, проверавају се хипотезе постављене у нацрту истраживања: а) варијабилност вокала у страном и матерњем језику, б) варијабилност српско(-)енглеских међујезичких вокала код испитаника оба пола, в) однос варијабилности првог и другог форманта српско(-)енглеских међујезичких вокала, г) варијабилност српско(-)енглеских међујезичких вокала и њихова диференцираност у односу на српске дијафоне (дијалекатски условљене реализације), д) варијабилност српско(-)енглеских међујезичких вокала и начин њихове елицитације. За овим поглављем следи *Закључак* (стр. 164–166) и *Литература* (стр. 166–171), која броји 86 библиографских одредница.

VIII ОСТВАРЕНИ РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ДИСЕРТАЦИЈЕ

Остварени резултати могу се поделити у две групе: резултати у вези са конфигурацијом вокалских категорија у акустичком простору и резултати везани за варијабилност вокала.

Акустички простор већи је код испитаница него код испитаника и уочавају се одређене разлике у вокалским параметрима између ове две групе. Код испитаница су Е /i: i/ и S /i: i/ благо затворенији од Е /ʊ u:/ и S /u u:/, а S /e:/ односно S /e/, скоро су исте висине као S /o:/ односно S /o/. Код испитаника, међутим, не само што су Е /i: i/ и S /i: i/ приметно затворенији од Е /ʊ u:/ и S /u u:/, него су и S /e: e/ затворенији од S /o: o/ (дуги и кратки вокали су међусобно приметно слабије диференцирани него код испитаница). Што се тиче Е /ʌ a:/ и S /a a:/, они су код испитаника затворенији и повученији него код испитаница. Код испитаница диференцираност српско(-)енглеских међујезичких израженија је у акустичкој димензији F1 него F2 код већег броја енглеских вокала - Е /l e æ ɒ ɔ:/. Код испитаника је диференцираност српкоенглеских међујезичких вокала већа у акустичкој димензији F1 него F2 код Е /l e æ ɒ ɔ:/.

Композитне вокалске категорије код испитаница су Е /i:/ (практично иста формантска вредност F1 као код српског дијафона) и Е /ʌ ɔ:/ (практично иста формантска вредност F2 као код српског дијафона). Код испитаника композитне категорије су Е /ʊ/ (практично иста формантска вредност F1 као код српског дијафона) и Е /ɔ:/ (практично иста формантска вредност F2 као код српског дијафона).

Једина енглеска категорија која је потпуно асимиллована у српску категорију јесте Е /i:/, и то само код испитаника.

Остварени резултати у домену саме варијабилности односе се најпре на налаз да је варијабилност српско(-)енглеских међујезичких монофтонга генерално већа од варијабилности српских вокала код истих говорника – код једног броја вокала већа је у обе акустичке димензије, а када се узму у обзир појединачни форманти свих вокала, и F1 и F2 су у већини случајева варијабилнији код енглеских него код српских вокала (осим варијабилности F1 која је већа код пет енглеских и код истог броја српских вокала).

Српско(-)енглески међујезички монофтонзи варијабилнији су од српских вокала и када се варијабилност посматра путем опсега вредности C_v (распон вредности од најстабилнијег до најваријабилнијег вокала).

Четири вокала су у обе димензије акустичког простора варијабилнији код испитаница него код испитаника (Е /i: e ɔ: u:/), што није случај ни са једним вокалом у продукцији испитаника у поређењу са вокалима испитаница. Ако се узму у обзир појединачни форманти, још четири вокала су у продукцији испитаница варијабилнији у вредностима F1 (Е /æ ʌ a: ɒ/) и још два вокала у вредностима F2 (Е /l ʊ/) у поређењу са вокалима у продукцији испитаника.

Српски вокали су такође варијабилнији код испитаница него код испитаника, али не толико изразито као енглески. Три вокала (S /o o: u/) су код испитаница варијабилнији у обе димензије акустичког простора него у продукцији испитаника. Код испитаника је само један вокал (S /i:/) варијабилнији у обе димензије акустичког простора него у продукцији испитаница.

Што се тиче варијабилности форманата понаособ, већина вокала (сви осим S /i:/) варијабилнији су у акустичкој димензији F1 код испитаница, а у акустичкој димензији F2 већина вокала (S /i: i e: e a: u:/) варијабилнији су код испитаника него код испитаница.

Није запажен доследан утицај начина елицитације вокала на њихову варијабилност, као ни веза између диференцираности енглеских у односу на српске вокале и њихове варијабилности.

Није потврђен трансфер варијабилности продукције свих посматраних вокала из матерњег у страни језик на нивоу групе испитаника. Варијабилност је слична код једног броја дијафонских парова код испитаница, а код испитаника – само код три дијафонска пара и само у једној акустичкој димензији. Мале разлике у варијабилности енглеских и српских вокала код испитаница запажају се код два дијафонска пара (E /i:/ и S /i:/, E /ʌ/ и S /a/) у обе димензије акустичког простора; искључиво у димензији F1 – код три пара дијафона (E /ɑ:/ и S /ɑ:/, E /ʊ/ и S /u/, и и E /u:/ и S /u:/); искључиво у димензији F2 – код једног пара дијафона (E /e/ и S /e/). Мале разлике у варијабилности енглеских и српских вокала код испитаника запажају се код три пара дијафона (E /i:/ и S /i:/, E /e/ и S /e/, E /æ/ и S /e/) у димензији F1, али у димензији F2 ни код једног.

За разлику од претходних експлицитних истраживања варијабилности продукције вокала, где је поређена варијабилност реализације вокала код изворних и страних говорника, у овом истраживању варијабилност вокала два језика испитивана је код истих говорника. Резултати истраживања указали су на већу варијабилност продукције вокала страног него матерњег језика, као и на већу варијабилност вокала у продукцији испитаница него у продукцији испитаника.

Поређење варијабилности формантских вредности у две равни артукулације, омогућено применом коефицијента варијације као мере варијабилности уместо чешиће коришћене стандардне девијације, указало је на обрасце варијабилности који проистичу из позиције вокала у акустичком простору. Пронађене су и знаке трансфера варијабилности продукције вокала из матерњег у страни језик, али у знатно мањој мери код испитаника него код испитаница.

Конфигурација вокалских категорија у акустичком простору, у знатној мери испољава симетрију српских вокала предњег и задњег реда код испитаница, а код испитаника ситемски већу затвореност вокала предњег реда у односу на вокале задњег реда. Код обе групе субјеката постигнута је и симетрична конфигурација одређених енглеских вокалских категорија.

Иако су просечне разлике формантских вредности енглеских и српских вокала релативно мале, само једна енглеска вокалска категорија асимилована је у српску вокалску категорију, и то само код испитаника. Остале вокалске категорије су композитне или нове, чак и када је правац диференцирања енглеске категорије у односу на српску био супротан од очекиваног.

IX ПРОВЕРА ОРИГИНАЛНОСТИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

На основу *Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду* и налаза у извештају из програма *iThenticate*, којим је извршена провера оригиналности докторске дисертације „**Варијабилност српскоенглеских међујезичких монофтонга**“ аутора **мр Валентине Рапајић**, констатовано је да утврђено подударње текста износи 2%.

Овај степен подударности последица је директног цитирања извора, што је у складу са Чланом 9. Правилника.

На основу изнетог, а у складу са ставом 2 Члана 8. *Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду*, извештај указује на оригиналност докторске дисертације, те се прописани поступак припреме за њену одбрану може наставити.

X ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

Комисија за оцену докторске дисертације констатује да је дисертација **„Варијабилност српскоенглеских међујезичких монофтонга“** кандидата **мр Валентине Рапајић** оригинално и самостално научно дело и да су се стекли услови за њену јавну одбрану.

Комисија стога предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да прихвати с позитивном оценом Извештај о оцени докторске дисертације под насловом **„Варијабилност српскоенглеских међујезичких монофтонга“**, коју је урадио кандидат **мр Валентина Рапајић** под менторством **проф. др Биљане Чубровић** и да је, у складу са прописима, упути Већу научних области друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на разматрање.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ:

1. _____
доц. др Ана Батас
председник Комисије
2. _____
проф. др Татјана Пауновић
члан Комисије
3. _____
доц. др Андреј Бјелаковић
члан Комисије